

Türkiye ve dünyada gıda politikaları: Alternatif mümkün mü?

Gıda maddeleri üretiminde sürdürülebilir doğal kaynaklara dayalı, biyolojik çeşitliliği koruyabilen ve çevre dostu üretim tekniklerini kullanmak bir gerekliliktir. Buna rağmen günümüzde küresel ölçekte tarımsal üretim büyük oranda kimya endüstrisine bağımlı hale gelmiştir. Bu durum da tarladan sofralara gelen gıdanın sağlıklı ve besin değerini koruyarak gelebilmesi için bir başka deyişle gıda güvenliği için kontrol ve denetim mekanizmalarının eksiksiz bir biçimde işlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu ise gıda gibi hayati önem taşıyan bir konuda bireylerin çıkarlarının piyasa mantığına bırakılmayacağını ve kamu otoritesinin halk sağlığını gözeterek sorumluluk almasını gerektirmektedir.

Bunun yanı sıra gıda güvenliği doğal ortamın kirlenmesi ile de birebir ilişkilidir. Dış çevredeki toksik etkili çeşitli kimyasal maddeler deriyle temas ve solumanın yanı sıra yeme-içme yoluyla da kişilerin bünyesine girer. Bu sebeple de gıda politikaları, kimyasal kirlenme ve iklim değişikliği meseleleri ile birlikte ele alınmalıdır. Gıda güvenliği toplumu ilgilendiren politik bir meseledir. Gıda politikalarının oluşturulması sürecinde uzman bilgisine doğru ve yeterli ulaşım sağlanması yoluyla, kamusal alanda bu politikalar konusunda tartışma yürütülmesi bir başka gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu süreçte uzmanlık bilgisini ve araştırma sonuçlarını kamuoyu ile paylaşma ve bu uzmanlık bilgisini kamusal dile çevirme sorumluluğunda olan kamusal entelektüellere ihtiyaç duyulduğu gibi, bu konuda toplumsal hayatı düzenleyen kurumlara da ihtiyaç bulunmaktadır.

KATILIMCI

Dr. Bülent ŞIK

Gıda Mühendisi

MODERATÖR

Sıla Sezge Çınar

IstanPol Araştırmacısı

- ❖ Gıda güvenliği nedir?
- ❖ Gıda politikaları açısından neler yapılabilir?
- ❖ Gıda maddelerindeki toksik kimyasal kalıntılar tam olarak denetleniyor mu?
- ❖ Doğal ortamın kirlenmesi ile gıda güvenliğindeki sorunlar arasında nasıl bir ilişki var?
- ❖ Gıda güvenliği, iklim krizi gibi hayatın devamlılığıyla ilgili sorunların kamusal alanda tartışılabilmesi için kamusal entelektüelin sorumlulukları nelerdir?

IstanPol olarak gerçekleştirdiğimiz 4. Alternatif Politika Forumu’nda Türkiye’de ve dünyada gıda politikalarını “gıda güvenliği” kavramını merkeze alarak ve gıda güvenliği ile doğal ortamın kirlenmesi arasındaki birebir ilişkiyi göz önünde bulundurarak değerlendirdik.

Konuşmacı gıda mühendisi, “Mutfaktaki Kimyacı” kitabının yazarı Dr. Bülent Şık gıda güvenliği kavramını tanımlayarak gıdaların halk sağlığını tehdit etmemesi noktasında kamusal otoritenin sorumluluğunu vurguladı. Yıllarca gıdalardaki zehirli maddelerin tespiti üzerine çalışmalar yürüten ve 2011-2016 yılları arasında halk sağlığı açısından dünyanın en kapsamlı projelerinden birinin içerisinde yer alan Şık, halk sağlığı ile ilgili meselelerin kamusal alanda tartışılması, bunun koşullarının sağlanabilmesi için de yapılan araştırmaların sonuçlarının şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşılmasının gerekliliğini ifade etti.

Dr. Bülent Şık, gıda maddelerinin hepsinin tabiatta yaşayan insanlar gibi birer canlı türü oldukları; dolayısıyla onların da çeşitli ihtiyaçlarının varlığının bilincinde olunması gerektiğini belirterek konuşmasına başladı. Gıda güvenliğini temel olarak herhangi bir gıda maddesinin sağlığa zararlı olmaması şeklinde tanımlayan Şık, gıda güvenliğinin tam olarak sağlanabilmesi için gıda maddesinin toplandığı tarladan sofralara gelene kadar her aşamada bu maddelerde zararlı unsurların olup olmadığının denetim ve kontrolünün yapılması gerektiğini vurguladı.

“Gıda maddesi insan sağlığını yeryüzünün sağlığıyla temasa geçiren bir ara yüz gibidir”

Şık, gıda güvenliği açısından gıdalarda sorun oluşturan etmenlerin doğal ortamın kirlenmesiyle birebir ilişkisi olduğunu belirtti ve Türkiye’de gıda mühendisliği ve ziraat alanlarında çalışanların çoğunlukla bu ilişkiyi görmediklerinin altını çizdi. Şık’ın belirttiği üzere, yeryüzünün sağlığı ile insanları birebir temasa sokan gıda maddeleridir. Bu sebeple “Nereye doğru gidiyoruz?” sorusuna gıda maddelerinin durumu üzerinden de bakmak mümkün ve anlamlıdır.

“Altıncı kitlesel yok oluş süreci içerisindeyiz”

Kanaatlerin hızla değişmesi gereken zamanlarda olduğumuzu söyleyen Şık, bunu sağlayacak araçlardan yoksun olduğumuzu hatırlattı. Bu da gıda güvenliği, iklim krizi, kimyasal kirlenme gibi hayatın devamlılığı açısından kritik önemdeki meselelerin kamusal alanda yeterince tartışılmasını engelliyor.

Şık, gıda politikalarına yönelik tespitlerinde öncelikle en azından son 40 yıldır kamusal hayatın ciddi bir çöküş içerisinde olduğunu altını çizdi. Neoliberal politikalar sonucunda toplumsal hayatı düzenleyen ve kamusal tartışma ortamı sağlayabilecek kurumlar neredeyse tamamen ortadan kaldırıldı. Dolayısıyla gıda politikaları ile de ilgilenmesi gereken toplumsal organizasyonlar ve kuruluşlar yok oldu ya da bunların etkisi azaldı. Şık, gıda politikalarındaki sorunların çözümü için kamusal hayatı düzenleyen kurumlara acilen yeniden ihtiyaç olduğunu vurguladı. Şık’a göre, gıda güvenliği meselesinde olduğu gibi bireylerin karşı karşıya olduğu ama yalnızca bireysel çabalarla çözülemeyecek sorunlarda kurumların rol ve sorumluluk alması gerekiyor. Kurumların yokluğu “kamusal düşünmenin” de önünü tıkkıyor. Bu kurumların yeniden oluşturulması sürecinde devletin rolünün de yeniden düşünülmesi gerektiğini söyleyen Şık, halk sağlığının, çevre sağlığının korunması noktasında bir organizasyon olarak devletin rolünde de sorunlar olduğunu ekledi. Şık, hâlihazırda gıda politikalarında ve gıda güvenliğinin sağlanmasında rol oynayan ulusal ve norm oluşturan ulus-üstü ya da uluslararası kurumların da durdukları yerin sorgulanması gerektiğini ifade etti.

“İçinde bulunduğumuz hali umutsuz bir hal olarak görmektense bir mayalanma hali olarak görebiliriz”

Şık, gıda politikalarının oluşturulması sürecinde kamusal alanda tartışma yürütülmesi ve konunun özneleri olarak bireylerin bu tartışma sürecine

dâhil olmasının önemini vurguladı. Bireylerin tartışmaların odağında olmadığını ve sorunların kökenindeki nedenlerin araştırılmadığını belirten Şık, kamuyu temsil eden otoritenin de sorunlara “makyaj çözümler” sunduğunu kökündeki nedenlere bakıp ona uygun çözümler üretmediğini belirtti. Şık, son dönemde Türkiye’de gıda maddelerinin fiyatlarındaki hızlı artışa çözüm olarak sunulan tanzim satışları da kamu otoritesi tarafından sorunlara uygulanan makyaj çözümlere örnek olarak gösterdi.

İklim değişikliği, kimyasal kirlenme ve biyoçeşitlilikte azalış sorunlarını ortaya koyup düşünmek gerektiğini belirten Şık, Türkiye’de bu konularda geçmişten gelen bir bilgi birikimi olmadığını vurguladı, hatta hâlihazırda akademide, kamu bürokrasisinde ve siyasi partilerde bir iklim krizinin olmadığını savunanların dahi olduğunu söyledi.

“Hayat hep böyle sürecekmış gibi bir izlenimimiz ve hissimiz var; ama öyle olmayacak ve çok hızlı değişecek bu”

İçerisinde bulunduğumuz siyasal atmosferin de sorunlar üzerine rasyonel olarak düşünülmesine engel olduğunu belirten Şık, örneğin “İklim değişikliklerinde biz ne yapacağız?” sorusunun tartışma platformlarının çoğunda gündem dahi olmadığını altını çizdi.

“Kamu otoritesinin yapması gereken ilk iş sorunlarla ilgili durum tespitidir”

Sorunların çözümüne dair bilgi üretilmiyorsa kamusal hayat vücut bulamaz. Şık, olası bir yıkıma karşı bireysel olarak çözüm odaklı çalışmalara omuz vermek gerektiğini belirtti. Ayrıca, bireysel olarak insanların becerilerini arttıran faaliyetlerin de çok kıymetli olduğunu ve bunların bireylere belirli bir özerklik alanı tanıdığını vurguladı.

“Olumlu sonuçları göremeyebiliriz bu deneyimi biriktirmek de önemli”

Şık, dünyanın yok oluşunun önüne geçilemediği bir senaryoda hayatın devamlılığının bir başka yerde sürdürülüp sürdürülemeyeceğinin test edilmeye

çalışıldığı Arizona’da yapılan Biyosfer 1-2 deneylerinden bahsetti. Bu örnekte, binlerce canlı türünün taşındığı ve iklimlerin simüle edildiği bir ortamda bir süre sonra çeşitli sorunlar çıktı ve hayatın devir daimi sağlanamadı. Doğada hayatın sürdürülmesini sağlayan biyoloji türlerdir. Şık, deneyin de gösterdiği gibi doğadaki karmaşıklığın simüle edilmesinin zor olduğunu söyledi; çünkü bunun en temel sebebi canlı türleri arasındaki ilişkiye dair bilgilerin yok denecek kadar az olması.

Alternatif Politika Forumu’nun tartışma kısmında soruların da katkısıyla Dr. Bülent Şık’ın sunumunda anlattıklarına dair örnekler ele alındı ve bunlar üzerine bir tartışma gerçekleşti. Bitlis Tatvan’da tarımsal üretimde pestisitlerin kullanımına bağlı büyük zirai sorunlardan ve arıların ölmesinden, Tunceli Ovacık’ta belediye eliyle yapılan ekolojik tarımdan bahsedildi.

Bunun yanı sıra katılımcılar kendilerinin de içerisinde yer aldıkları çeşitli bireysel ve kolektif mücadele pratiklerinden de örnekler verdi.

Mücadele yöntemleriyle ilgili olarak Şık da, gerçekleşmesi kaçınılmaz yıkıma karşı durulup durulamayacağından ziyade “çözüm odaklı çalışmalara omuz verilmesi gerektiğini” vurguladı. Bireysel çabaların kıymetine ve bunlara dâhil olunması gerektiğine yapılan vurgunun yanı sıra sorunların çözümünde “kurumsal işleyişi düzelterek, onaracak şekilde çabalamanın” ve kolektif iradenin harekete geçirilmesine yönelik çabaların gerekliliğine, kamusal yaşamın ve kamusal yaşamı düzenleyen kurumların kritik önemine, kamuyu temsil eden otoritelerin sorumluluğuna dikkat çekildi. Şık, Türkiye’de Tarım Bakanlığı’nın tarıma hizmet etmenin aksine süreç içerisinde gittikçe bir şirket ya da şirketlerin yaptıklarını yöneten bir şirket gibi davrandığını belirtti. Forumun tartışma kısmı İstanPol Akademi Direktörü Alphan Telek’in gıda politikaları da dâhil her alanda alternatif siyaset pratiklerine dair umutlu olma, o yönde çaba gösterme ve “hakikatin ve bilginin yeniden kamusallaştırılması gerektiği” vurgusuyla son buldu.

* Bu rapor İstanPol Araştırmacısı Gülçin Karabağ tarafından yazılmıştır.